

تغییر نقش الگویی مربیان در نارسایی تربیت دینی متربیان

نویسندگان		وابستگی سازمانی
فاطمه رهبر *		دانش آموخته سطح دو، حوزه علمیه فاطمیه (سلام الله علیه)، اردبیل، ایران
اطلاعات مقاله		چکیده
نوع مقاله	علمی پژوهشی	نقش مربیان در نظام آموزشی، به‌ویژه در حوزه تربیت دینی، فراتر از انتقال مفاهیم نظری است و آنان به‌عنوان الگوهای عملی، در تقویت هویت دینی، انتقال ارزش‌ها و باورهای اخلاقی و ایجاد انسجام اجتماعی نقشی اساسی دارند. با این حال، تغییرات سبک زندگی، نفوذ رسانه‌ها و فضای مجازی، فاصله نسلی میان مربیان و متربیان، و ضعف در آموزش‌های تخصصی، این نقش را تضعیف کرده و موجب نارسایی در تربیت دینی متربیان شده است. پیامدهای این نارسایی شامل کاهش علاقه به آموزه‌های دینی، سردرگمی هویتی، گسترش گرایش به ارزش‌های غیراخلاقی و کاهش انسجام اجتماعی است. این پژوهش با روش تحلیل محتوای کیفی، نقش الگویی مربیان و تأثیر آن بر تربیت دینی متربیان را بررسی کرده و یافته‌ها را با مبانی دینی و پژوهش‌های پیشین اعتبارسنجی نموده است. نتایج نشان می‌دهد که بازسازی نقش الگویی مربیان از طریق ایجاد تعامل مؤثر میان مدرسه و خانواده، تقویت جایگاه اجتماعی مربیان، توانمندسازی آنان با آموزش‌های تخصصی، به‌روزرسانی محتوای دینی متناسب با نیازهای نسل جدید و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین آموزشی، می‌تواند به ارتقای تربیت دینی و اخلاقی متربیان کمک کند. این امر علاوه بر تحکیم هویت دینی و معنوی دانش‌آموزان، زمینه‌ساز بهبود انسجام اجتماعی و کاهش ناهنجاری‌ها در جامعه خواهد بود.
صفحه	۶۴ - ۷۹	
دوره ۱، شماره ۷ (شماره پیاپی ۷)		
اطلاعات نویسنده مسئول		
نویسنده مسئول	فاطمه رهبر	
کد ارکید		
تلفن	۰۹۱۴۷۰۴۱۷۶۲	
ایمیل	fatima.19801359@gmail.com	
سابقه مقاله		
تاریخ دریافت	۱۴۰۵/۰۱/۰۷	
تاریخ ویرایش	۱۴۰۵/۰۲/۰۸	
تاریخ پذیرش	۱۴۰۵/۰۴/۲۰	
تاریخ انتشار	۱۴۰۵/۰۷/۰۱	
روش پژوهش	توصیفی تحلیلی	
واژگان کلیدی		تربیت، تربیت دینی، متربی، مربی
توضیحات		
کلیه حقوق این مقاله متعلق به نویسندگان می‌باشد.		
خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد و تغییر جزئی را با ذکر منبع آن دارند.		
نحوه استناد	رهبر، فاطمه (۱۴۰۵)، «تغییر نقش الگویی مربیان در نارسایی تربیت دینی متربیان»، ماهنامه علمی فقه، حقوق و مطالعات اجتماعی، دوره ۱، شماره ۷، شماره پیاپی ۷، (مهر)، صفحات ۶۴ - ۷۹	
دهی		

The Shift in the Role Model Function of Educators and Shortcomings in the Religious Upbringing of Learners

Authors		Organizational Affiliation
Fatemeh Rahbar*		Graduate of Level 2, Fatemeyeh Seminary, Ardabil, Iran
Article Information		Abstract
Article Type	Scientific Research	The role of educators within the educational system—particularly regarding religious upbringing—extends far beyond the mere transmission of theoretical concepts; as practical role models, they play a pivotal role in reinforcing religious identity, instilling moral values and beliefs, and fostering social cohesion. However, factors such as shifting lifestyles, the influence of media and cyberspace, the generational gap between educators and learners, and deficiencies in specialized training have undermined this role, leading to shortcomings in the religious upbringing of learners. The consequences of these shortcomings include diminished interest in religious teachings, identity confusion, a growing inclination toward unethical values, and a decline in social cohesion. Employing a qualitative content analysis method, this study examines the role of educators as models and its impact on learners' religious upbringing, validating the findings against religious principles and prior research. The results indicate that revitalizing the role-model function of educators—through fostering effective school-family interaction, elevating the social standing of educators, providing specialized empowerment training, updating religious content to meet the needs of the new generation, and utilizing modern educational technologies—can significantly enhance the religious and moral upbringing of learners. Beyond consolidating students' religious and spiritual identities, this approach paves the way for improved social cohesion and a reduction in societal deviance.
Pages	64 - 79	
Volume 1, Issue 7 (Serial Number 7)		
Corresponding Author's Info		
Corresponding Author's	Fatemeh Rahbar	
ORCID	0000-0000-0000-0000	
Tell	09147041762	
Email	fatima.19801359@gmail.com	
Article History		
Received	2026/03/27	
Revised	2026/04/28	
Accepted	2026/06/09	
Published Online	2026/08/21	
Research Method	Descriptive Analytical	
Keywords		Upbringing, religious upbringing, the person being educated, the educator
		Description
All rights to this article belong to the authors.		
Readers of this magazine are permitted to distribute, recombine, and modify the material with due acknowledgement of the source.		
How to Cite This Article	Rahbar, Fatemeh (2026), <i>“The Shift in the Role Model Function of Educators and Shortcomings in the Religious Upbringing of Learners”</i> , Monthly Scientific Journal of Jurisprudence, Law and Modern Social Studies, Volume 1, Issue 7, Seven Consecutive Issue (September), pp. 64 – 79	

۱: مقدمه

نظام آموزشی در هر جامعه، نقشی اساسی در انتقال ارزش‌ها، هنجارها و باورهای فرهنگی و دینی به نسل‌های جدید ایفا می‌کند. در این میان، تربیت دینی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد تربیت، مسئولیت‌سنجینی در شکل‌دهی هویت معنوی و اخلاقی متربیان بر عهده دارد. این نوع تربیت، نه تنها به انتقال دانش دینی محدود نمی‌شود، بلکه بر تقویت ایمان، اخلاق‌مداری و مسئولیت‌پذیری اجتماعی تأکید دارد. مربیان در این فرآیند، جایگاهی ویژه دارند؛ چراکه به‌عنوان الگوهای عملی، تأثیر عمیقی بر رفتار، نگرش و باورهای متربیان می‌گذارند. در گذشته، مربیان به‌دلیل جایگاه اجتماعی بالا و نقش پررنگ در زندگی روزمره دانش‌آموزان، به‌عنوان مرجع اخلاقی و معنوی شناخته می‌شدند. اما در دهه‌های اخیر، با گسترش تغییرات اجتماعی، فرهنگی و فناوری، نقش الگویی آن‌ها دچار تحولات چشمگیری شده است. نفوذ رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی، شکاف نسلی میان مربیان و متربیان، تغییر ارزش‌های اجتماعی و ضعف در توانمندسازی مربیان، از جمله عواملی هستند که این نقش را تحت تأثیر قرار داده‌اند. پیامد این تغییرات، نارسایی در تربیت دینی متربیان است که به شکل‌گیری بحران‌هایی مانند سردرگمی در هویت دینی، کاهش علاقه به آموزه‌های اخلاقی و معنوی، و گرایش به الگوهای ناهنجار منجر شده است. این نارسایی‌ها نه تنها در سطح فردی، بلکه در انسجام اجتماعی نیز تأثیرات منفی گسترده‌ای برجای گذاشته است.

۲: پیشینه تحقیق

پیشینه تحقیق پژوهش در حوزه تربیت دینی همواره بر اهمیت نقش الگویی مربیان تأکید داشته است. از دیدگاه اکثر اندیشمندان تعلیم و تربیت دینی، الگو بودن مربی نقشی بی‌بدیل در انتقال باورها و ارزش‌های دینی ایفا می‌کند (علی شریعتمداری، ۱۳۸۶: ۱۱). با این حال، تغییر شرایط فرهنگی، تحولات اجتماعی، ضعف دینداری مربیان، و نیز نفوذ فضای مجازی، موجب شده که این نقش الگویی دچار چالش‌هایی جدی شود که در نتیجه آن، تربیت دینی متربیان با نارسایی مواجه شده است (شریعتمداری، ۱۳۸۶: ۲۸). در پژوهشی که توسط محمود صالحی و همکاران با عنوان بررسی نقش مدرسه در پرورش تربیت دینی نوجوانان انجام شد ایشان چنین بیان کردند که نوجوانان بیش از هر چیز از رفتار و شخصیت مربیان تأثیر می‌پذیرند، نه صرفاً از گفتار و آموزش‌های آنان. این پژوهش نتیجه می‌گیرد که فاصله بین گفتار و رفتار مربی موجب سلب اعتماد تربی شده و فرآیند تربیت را ناکارآمد می‌سازد. همچنین، امام زمانی و فولادیان در پایان‌نامه‌شان با عنوان تأثیر شیوه‌های جامعه‌پذیری دینی در خانواده بر دینداری نوجوانان نشان دادند که یکی از علل افت معنویت در نسل جدید، ناهماهنگی بین رفتار مربیان دینی و ارزش‌های تبلیغ شده از سوی آنان است. وی تأکید می‌کند که متربیان امروزی، به‌ویژه در عصر رسانه، به راحتی تناقض‌ها را تشخیص داده و به جای تبعیت، دچار تردید و فاصله‌گیری از دین می‌شوند. در جمع‌بندی می‌توان گفت که با وجود تأکید گسترده بر نقش الگو در تربیت دینی، در بسیاری از پژوهش‌ها، به تغییر یا تضعیف این نقش در شرایط معاصر توجه کمی شده است. بیشتر مطالعات، الگو بودن را به‌عنوان یک اصل ثابت در نظر گرفته‌اند، در حالی که این مقاله می‌کوشد تا ابعاد تغییر یافته و دلایل ناکارآمدی نقش الگویی مربیان را در بروز نارسایی‌های تربیتی تحلیل کند.

۳: مفهوم‌شناسی

در این بخش از پژوهش به بررسی متغیرهای وابسته و مستقل پژوهش به جهت آشناسازی مخاطبان خواهیم پرداخت.

۳-۱: نقش الگویی مربیان

منظور از نقش الگویی مربیان، آن جنبه از حضور و رفتار مربی است که برای متربیان جنبه سرمشق و الگو دارد. مربی نه تنها آموزنده مفاهیم دینی، بلکه به‌مثابه یک شاهد زنده از دیانت، اخلاق و رفتار دینی است که متربیان از او الگو می‌گیرند. این نقش، شامل هماهنگی میان گفتار، رفتار، منش، سبک زندگی، شیوه تعامل و نحوه مواجهه با مسائل اخلاقی و اجتماعی توسط مربی است. بر اساس آموزه‌های دینی و تربیتی، تأثیر

رفتار و شخصیت مربی بسیار عمیق‌تر از آموزش صرف است و می‌تواند مبنای درونی‌سازی ارزش‌های دینی در متربیان قرار گیرد. نقش الگویی مربیان در تربیت دینی متربیان بسیار حائز اهمیت است. مربیان به عنوان الگوهای رفتاری و اخلاقی، می‌توانند تأثیر عمیقی بر شکل‌گیری شخصیت و ارزش‌های دینی دانش‌آموزان داشته باشند. مربیانی که خود دارای ویژگی‌های مثبت اخلاقی، صمیمیت و درک عمیق از آموزه‌های دینی هستند، می‌توانند به نارسایی‌های تربیت دینی پاسخ دهند. این مربیان با ایجاد ارتباط عاطفی و صمیمانه، می‌توانند دانش‌آموزان را به سمت درک بهتر و پذیرش آموزه‌های دینی هدایت کند (کریمی، ۱۳۷۴: ۱۰۱).

۲-۳: تغییر نقش الگویی

تغییر نقش الگویی به معنای کاهش تأثیرگذاری مربی به عنوان الگو، یا دگرگونی در ماهیت و کیفیت الگودهی اوست. این تغییر می‌تواند ناشی از عوامل فردی (مانند ضعف معنویت، ناهماهنگی گفتار و رفتار)، عوامل ساختاری (مانند کاهش منزلت اجتماعی مربیان) یا عوامل محیطی و فرهنگی (مانند نفوذ رسانه‌ها و الگوهای ناسازگار بیرونی) باشد. چنین تغییراتی، موجب کاهش پذیرش رفتار و گفتار مربی از سوی متربیان می‌شود و در نتیجه کارکرد تربیتی او تضعیف می‌گردد. تغییر نقش الگویی مربیان در نارسایی تربیت دینی متربیان به معنای تحول در شیوه‌های آموزشی و تربیتی است که مربیان باید در مواجهه با چالش‌های تربیت دینی اتخاذ کنند. مربیان به عنوان الگوهای رفتاری، می‌توانند با تغییر در رویکردهای خود، تأثیر مثبتی بر تربیت دینی دانش‌آموزان بگذارند. این تغییر می‌تواند شامل بهبود ارتباطات عاطفی، افزایش مهارت‌های شنیداری و درک عمیق‌تر از آموزه‌های دینی باشد. مربیانی که به نارسایی‌های تربیت دینی توجه می‌کنند و به دنبال راهکارهای مؤثر برای جبران آن هستند، می‌توانند با ایجاد فضایی صمیمی و احترام‌آمیز، دانش‌آموزان را به سمت درک بهتر و پذیرش آموزه‌های دینی هدایت کنند. (جهاندار ملک آبادی، ۱۴۰۳: ۲۱)

۳-۳: نارسایی تربیت دینی

نارسایی تربیت دینی به معنای عدم تحقق اهداف مطلوب در فرآیند انتقال مفاهیم، باورها، احساسات و رفتارهای دینی به متربیان است. این نارسایی ممکن است به شکل سطحی‌نگری دینی، ضعف در باورهای دینی، فاصله‌گیری از ارزش‌ها، یا حتی دین‌گریزی و بی‌تفاوتی دینی بروز یابد. ضعف در فرآیند الگوسازی از سوی مربی، یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در بروز این نارسایی‌هاست؛ چرا که متربیان بیش از آنکه از آموزه‌های گفتاری متأثر شوند، تحت تأثیر رفتار و سبک زندگی مربیان خود قرار می‌گیرند. (صدر، ۱۳۸۸: ۱۰۱) نارسایی تربیت دینی به کمبودها و چالش‌هایی اشاره دارد که در فرآیند تربیت دینی متربیان وجود دارد. این نارسایی‌ها می‌توانند ناشی از عدم ارتباط مؤثر بین مربی و متربی، فقدان الگوهای مناسب رفتاری و یا عدم توجه به نیازهای عاطفی و روانی دانش‌آموزان باشند. همراهی و هماهنگی سخن مربیان با عمل آن‌ها باعث می‌شود که شنونده به سرعت به سخن گوینده اعتماد کند و شخصیت گوینده را به عنوان الگو قبول کند و در صورت مطابقت نداشتن قول و عمل سبب بی‌اعتمادی و به موازات آن کمترین تأثیر مثبت را خواهد گذاشت و متأسفانه این آسیب همواره تربیت دینی را تهدید می‌کند. (مدنی، ۱۳۸۶: ۱۴۶) تغییر نقش الگویی مربیان در این زمینه به معنای بهبود و تحول در شیوه‌های تربیتی است. مربیان باید با درک عمیق‌تری از نیازهای متربیان و با ایجاد ارتباطات عاطفی قوی، به نارسایی‌های موجود پاسخ دهند. این تغییر می‌تواند به تقویت ارزش‌های دینی و بهبود فرآیند تربیت دینی کمک کند. بنابراین هر انسانی رفتار خود را به تناسب عقاید خویش انجام می‌دهد و هیچ کس نیست که بدون عقیده کار کند حتی افراد منافق هم که سود خود را در دورویی می‌دانند براساس همین توهم ناروا به سودمندی نفاق اعتقاد پیدا کرده اند (جوادی آملی، ۱۳۸۷: ۱۸۵)

۳-۴: مربیان

منظور از مربیان در این مقاله، کودکان و نوجوانانی هستند که در بستر نهادهای رسمی یا غیررسمی تربیتی، از مربیان دینی تأثیر می‌پذیرند. این افراد در مرحله حساسی از شکل‌گیری شخصیت و هویت دینی قرار دارند و از قابلیت بالایی برای الگوبرداری برخوردارند؛ به همین دلیل کیفیت الگوسازی مربیان نقش تعیین‌کننده‌ای در تربیت دینی آنان دارد. مربیان به عنوان افرادی که تحت آموزش و تربیت مربیان قرار می‌گیرند، نقش کلیدی در فرآیند تربیت دینی دارند. نارسایی‌های تربیت دینی مربیان می‌تواند ناشی از عدم توجه به نیازهای عاطفی و روانی آن‌ها، فقدان الگوهای مناسب رفتاری و یا عدم ارتباط مؤثر با مربیان باشد. شیوه‌مربی محور بیشتر بر اساس موعظه و تشویق و ترغیب و مانند اینها صورت می‌گیرد. تغییر نقش الگویی مربیان در این زمینه به معنای ارتقاء کیفیت آموزش و تربیت دینی است. مربیان باید با درک عمیق‌تری از نیازهای مربیان و با ایجاد ارتباطات عاطفی قوی، به نارسایی‌های موجود پاسخ دهند. این تغییر می‌تواند به تقویت ارزش‌های دینی و بهبود فرآیند تربیت دینی کمک کند و مربیان را به سمت درک بهتر و پذیرش آموزه‌های دینی هدایت کند. (صدر، ۱۳۸۸: ۲۰۰)

۴: ابعاد تربیت دینی

تربیت دینی یکی از اصول بنیادین در نظام تربیتی اسلام است که هدف آن پرورش انسان‌هایی با ایمان، باتقوا، و پایبند به ارزش‌های الهی است. در این بخش از پژوهش به بررسی ابعاد تربیت دینی خواهیم پرداخت.

۴-۱: شناختی

در تربیت دینی اسلام، شناخت صحیح مبانی ایمان و ارزش‌های دینی، پایه اصلی باور و عمل دینی است. قرآن بارها انسان را به تدبر و تفکر دعوت کرده (طه، ۱۱۴؛ بقره، ۱۲۹). مربیان باید با آموزش تدریجی، عقلانی و محبت‌آمیز، زمینه فهم عمیق دین را در مربیان ایجاد کنند تا باورهای دینی آنان از حالت تقلیدی خارج و به یقین تبدیل شود (مطهری، ۱۴۰۲: ۷۱).

۴-۲: عاطفی

بعد عاطفی در تربیت دینی، بر ایجاد محبت و علاقه قلبی به خداوند، پیامبر، اهل بیت(ع)، قرآن و ارزش‌های دینی تأکید دارد. احساس عشق و خوف الهی، انگیزه پایدار برای عمل دینی را در فرد ایجاد می‌کند. قرآن بارها به محبت الهی و دوستی با مؤمنان فرمان داده (آل عمران، ۳۱؛ مائده، ۵۴). تربیت دینی بدون پیوند عاطفی، سطحی و ناپایدار خواهد بود. با ایجاد گرایش و علاقه به دین، از طریق تقویت حس معنویت، محبت به خداوند و اولیای الهی موجب می‌شود که مربی با شور و اشتیاق به مفاهیم دینی گرایش پیدا کند. (مرزوقی، ۱۳۹۷: ۱۴)

۴-۳: رفتاری

تقویت عمل به آموزه‌های دینی در زندگی روزمره، مربی باید آموزه‌های دینی را در اخلاق، عبادات و تعاملات اجتماعی خود به کار گیرد و در بسیاری از مواقع خود اقدام به تربیت خودش کند. هر چند در تربیت الهی و دینی نیاز به مربی دارد ولی در بسیاری موقعیتها با توجه به آموزه‌های دینی اقدام به خودسازی کند. (مشایخی راد، ۱۳۸۸: ۱۲۷) تربیت دینی فرایندی دوسویه میان مربی و مربی است که در آن، مربی با بهره‌گیری از مجموعه عقاید، قوانین و مقررات دینی، تلاش می‌کند تا شرایطی فراهم آورد که مربی به رشد و تعالی معنوی و اخلاقی دست یابد. این فرایند شامل تقویت باورهای دینی، تعمیق شناخت نسبت به معارف الهی و درونی‌سازی ارزش‌های اسلامی است. هدف نهایی تربیت دینی، پرورش انسان‌هایی است که بر اساس ایمان و عمل صالح زندگی کنند و ارزش‌های اسلامی را در تمامی ابعاد زندگی خود محقق سازند (وخشوری، ۱۴۰۰: ۹۶).

۵: نقش الگویی مربیان در تربیت دینی

مربیان در تربیت دینی نه تنها به عنوان انتقال دهندگان دانش دینی، بلکه به عنوان الگوهای عملی در رفتار، اخلاق و معنویت، نقش حیاتی دارند. آنان از طریق ارائه نمونه‌های عینی از دینداری، تقوا و التزام عملی به آموزه‌های دینی، متربیان را به سمت پیروی از الگوهای صحیح هدایت می‌کنند. (قربانی و همکاران، ۱۴۰۲: ۴۳)

۵-۱: تعریف نقش الگویی

نقش الگویی به معنای تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم مربیان از طریق رفتار و شخصیتشان بر متربیان است. مربیان باید نه تنها آموزش دهنده، بلکه نمونه عملی ایمان و اخلاق باشند. نقش الگویی مربیان از دو جنبه تأثیرگذار است. جنبه اول همان نقش الگویی شناختی است که شامل آموزش مستقیم مفاهیم دینی و تبیین اصول و مبانی اعتقادی، عبادی و اخلاقی است. مربی در تربیت دینی مرتبی جز زمینه سازی غیر مستقیم و فعال برای اینکه مرتبی بتواند از آن طریق به حس دین جویی و حقیقت یابی دست یابد وظیفه ای جز این ندارد. (کریمی، ۱۳۷۴: ۳۲) جنبه دوم نیز همان نقش الگویی عملی است که شامل تجلی آموزه‌های دینی در رفتار و منش مربیان می‌باشد که متربیان از آن تأثیر گرفته و الگو می‌پذیرند. (قابلی مقدم، ۱۳۸۲: ۵۱)

۵-۲: ویژگی های مربیان الگویی

در این بخش از پژوهش به بررسی ویژگی های مربیان الگویی می‌پردازیم.

۵-۲-۱: ایمان و تقوا

ایمان و تقوا از ویژگی‌های اساسی مربیان الگویی در تربیت دینی متربیان به شمار می‌روند. ایمان به معنای اعتقاد راسخ به اصول دینی و ارزش‌های اخلاقی است. مربیانی که ایمان قوی دارند، می‌توانند به عنوان الگوهای مثبت عمل کنند و متربیان را به سمت تقویت ایمان خود هدایت کنند. این ایمان نه تنها در کلام، بلکه در رفتار و عمل مربی نیز نمایان می‌شود. (بقره، ۲۵). تقوا به معنای پرهیز از گناه و رعایت اصول اخلاقی و دینی است. مربیانی که تقوا دارند، با رفتارهای خود نشان می‌دهند که چگونه می‌توان در زندگی روزمره به اصول دینی پایبند بود. این ویژگی به متربیان کمک می‌کند تا درک بهتری از اهمیت تقوا و تأثیر آن بر زندگی خود پیدا کنند. (نهج البلاغه، خطبه ۱۰۰) به طور کلی، ایمان و تقوا به مربیان این امکان را می‌دهد که به عنوان الگوهای الهام‌بخش عمل کنند و متربیان را در مسیر تربیت دینی هدایت کنند. مربی باید الگوی عملی در پایبندی به آموزه‌های دینی باشد و ذوق های نهفته متربیان را مکشوف سازد و از فعل پذیری به فعالیت و از تقلید به خلاقیت راهنمایی کند. (صدر، ۱۳۸۸: ۲۵).

۵-۲-۲: هماهنگی گفتار و رفتار

هماهنگی گفتار و رفتار یکی از ویژگی‌های اساسی مربیان الگویی در تربیت دینی متربیان است. این هماهنگی به معنای تطابق بین آنچه مربی می‌گوید و آنچه انجام می‌دهد، می‌باشد. مربیانی که در گفتار و رفتار خود هماهنگ هستند، اعتبار و اعتماد بیشتری در نظر متربیان دارند. وقتی متربیان مشاهده می‌کنند که مربی به اصول و ارزش‌هایی که خود بیان می‌کند، عمل می‌کند، این امر باعث تقویت باورهای دینی و اخلاقی آن‌ها می‌شود. (صف، ۲) این هماهنگی همچنین به متربیان کمک می‌کند تا الگوهای رفتاری مثبت را در زندگی خود پیاده‌سازی کنند. مربیانی که در عمل نیز به آموزه‌های دینی پایبند هستند، می‌توانند تأثیر عمیق‌تری بر تربیت دینی متربیان بگذارند و آن‌ها را به سمت رفتارهای اخلاقی و دینی

هدایت کنند (نهج البلاغه، خطبه ۱۰۰). در نهایت، هماهنگی گفتار و رفتار نه تنها به اعتبار مربی کمک می‌کند، بلکه به ایجاد یک محیط تربیتی سالم و مؤثر نیز می‌انجامد. مربیانی که رفتارشان با گفتارشان همخوانی ندارد، تأثیرگذاری کمتری دارند. (مطهری، ۱۴۰۲: ۲۱)

۵-۲-۳: توانایی تعامل سازنده

مربیان الگویی باید توانایی برقراری ارتباط مؤثر با متربیان را داشته باشند. این تعامل سازنده شامل گوش دادن فعال، ابراز همدلی و ایجاد فضایی امن برای بیان احساسات و افکار است. مربیانی که به خوبی می‌توانند با متربیان ارتباط برقرار کنند، می‌توانند اعتماد و احترام متقابل را ایجاد کنند که این امر به یادگیری و رشد دینی متربیان کمک می‌کند و با فکر و اندیشه‌ی درست آموزه‌های دینی را به صورت جذاب و با محتوا به جوانان عرضه کرد تا با انتخاب و آگاهی و اشتیاق به دین به مقولات دینی و رفتار معنوی روی بیاورند. (مرادی، ۱۳۸۳: ۳۲) علاوه بر این، مربیان باید توانایی تشخیص نیازها و مشکلات متربیان را داشته باشند و با ارائه راهنمایی‌های مناسب، آن‌ها را در مسیر رشد دینی یاری کنند. این نوع تعامل نه تنها به بهبود روابط مربی و متربی کمک می‌کند، بلکه به تقویت انگیزه و علاقه متربیان به یادگیری نیز می‌انجامد. برقراری رابطه عاطفی با متربیان و شناخت نیازهای آن‌ها و عادت دادن به دو عامل اساسی فهم و تعقل (مرادی، ۱۳۸۳: ۲۷۲)

۵-۳-۳: تغییر نقش الگویی مربیان و دلایل آن

در این بخش از پژوهش به تغییر نقش الگویی مربیان و دلایل آن می‌پردازیم.

۵-۳-۱: مفهوم تغییر نقش الگویی

تغییر نقش الگویی مربیان به معنای تحول در جایگاه، شیوه اثرگذاری و نحوه ارائه الگوهای تربیتی توسط مربیان است. در گذشته، مربیان (اعم از والدین، معلمان، روحانیون، و مربیان تربیتی) نقش محوری در هدایت دینی، اخلاقی و رفتاری فرزندان و دانش‌آموزان ایفا می‌کردند و اغلب مورد پذیرش بی‌چون‌وچرای مخاطبان خود بودند. اما امروزه به دلایل مختلف، این نقش دچار چالش، تغییر و گاه تضعیف شده است. (قربانی و همکاران، ۱۴۰۲: ۵۱) این تغییرات معمولاً در سه سطح قابل بررسی هستند

۵-۳-۲: تحول در منابع اقتدار و مرجعیت تربیتی

امروزه کودکان و نوجوانان علاوه بر خانواده و مدرسه، از رسانه‌ها، شبکه‌های اجتماعی، همسالان و شخصیت‌های مجازی نیز الگو می‌گیرند این گستردگی منابع، اقتدار سنتی مربیان را تحت تأثیر قرار داده است. (مطهری، ۱۴۰۳: ۱۱۹).

۵-۳-۳: تغییر در شیوه‌های ارتباطی

با گسترش فناوری و فضای مجازی، شیوه انتقال مفاهیم تربیتی تغییر کرده است. نوجوانان امروزی بیشتر با پیام‌های تصویری، لحظه‌ای و کوتاه خو گرفته‌اند و این امر باعث شده روش‌های سنتی تعلیم و تربیت کمتر اثرگذار باشد (قرائتی، ۱۳۹۵: ۵۲).

۵-۳-۴: کاهش عمق رابطه عاطفی و حضوری با مربی

یکی از مؤلفه‌های اساسی الگوسازی موفق، رابطه نزدیک، صمیمی و عاطفی میان مربی و متربی است. امروزه به دلیل مشغله‌های زیاد، فاصله‌های نسلی، و حضور گسترده ابزارهای مجازی، این ارتباط عاطفی تضعیف شده است (شرفی و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۵). این تغییرات باعث شده که مربیان برای ایفای نقش الگویی خود، نیازمند بازنگری در روش‌ها، افزایش آگاهی نسبت به نیازهای نسل جدید، و تعامل سازنده‌تر و هوشمندانه‌تری

باشند. همچنین ضرورت دارد که مربیان با بهره‌گیری از ابزارهای نوین ارتباطی و تربیتی، همچنان بتوانند در میدان رقابت با الگوهای بیرونی، تأثیرگذار باقی بمانند. تغییر در نقش الگویی مربیان به معنای کاهش تأثیر مثبت آن‌ها به دلیل ضعف‌های شخصی، چالش‌های اجتماعی یا تغییرات فرهنگی است.

۵-۴: عوامل مؤثر بر تغییر نقش الگویی

در این بخش از پژوهش به بررسی عوامل مؤثر بر تغییر نگرش الگویی خواهیم پرداخت.

۵-۴-۱: عوامل فردی

عوامل فردی تأثیر زیادی بر تغییر نقش الگویی مربیان دارند و می‌توانند به شکل‌گیری رفتارها و نگرش‌های مربیان کمک کنند. در زیر به برخی از این عوامل اشاره می‌شود.

۵-۴-۱-۱: ویژگی‌های شخصیتی

ویژگی‌های شخصیتی مربی، مانند صداقت، همدلی و توانایی برقراری ارتباط مؤثر، می‌تواند تأثیر زیادی بر نحوه ارتباط او با مربیان داشته باشد. مربیانی که دارای ویژگی‌های مثبت شخصیتی هستند، می‌توانند به‌عنوان الگوهای مؤثرتری عمل کنند (سوار، ۱۴۰۲: ۷۵).

۵-۴-۱-۲: تحصیلات و دانش تخصصی

سطح تحصیلات و دانش تخصصی مربیان در زمینه‌های دینی و تربیتی می‌تواند بر توانایی آن‌ها در انتقال مفاهیم دینی تأثیر بگذارد. مربیانی که دانش عمیق‌تری دارند، می‌توانند به‌طور مؤثرتری به سؤالات و نیازهای مربیان پاسخ دهند (ارجمند، ۱۳۹۵: ۸۵).

۵-۴-۱-۳: تجربه‌های زندگی

تجربیات شخصی مربیان، از جمله چالش‌ها و موفقیت‌های آن‌ها در زندگی، می‌تواند بر نحوه تربیت و الگو بودن آن‌ها تأثیر بگذارد. مربیانی که تجربیات غنی‌تری دارند، می‌توانند به‌عنوان الگوهای الهام‌بخش عمل کنند (کریمی، ۱۳۹۶: ۵۶).

۵-۴-۱-۴: انگیزه و تعهد

انگیزه و تعهد مربیان به وظایف خود و به تربیت دینی مربیان می‌تواند تأثیر زیادی بر کیفیت آموزش و تربیت داشته باشد. مربیانی که به کار خود متعهد هستند، می‌توانند به‌عنوان الگوهای مثبت در زندگی مربیان عمل کنند با توجه به این عوامل فردی، مربیان می‌توانند نقش الگویی خود را به‌گونه‌ای تنظیم کنند که به بهترین نحو به تربیت دینی مربیان کمک کنند (کریمی، ۱۳۹۶: ۵۷).

۵-۴-۲: عوامل اجتماعی و فرهنگی

تغییر نقش الگویی مربیان به عوامل اجتماعی و فرهنگی متعددی بستگی دارد که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

۵-۴-۲-۱: تحولات اجتماعی

تغییرات در ساختار خانواده، افزایش تنوع فرهنگی و اجتماعی، و تغییرات در ارزش‌ها و باورهای جامعه می‌تواند نقش مربیان را تحت تأثیر قرار دهد. مربیان باید با این تغییرات سازگار شوند و روش‌های جدیدی برای ارتباط با مربیان پیدا کنند (رضایی، ۱۴۰۱: ۴۱).

۵-۴-۲: تکنولوژی و رسانه‌ها

با پیشرفت تکنولوژی و گسترش رسانه‌های اجتماعی، اطلاعات به سرعت در دسترس قرار می‌گیرد. این امر باعث می‌شود که مربیان نیاز داشته باشند تا به‌روز باشند و از ابزارهای جدید برای آموزش و ارتباط با متربیان استفاده کنند. تغییرات در هنجارها و ارزش‌های فرهنگی می‌تواند بر انتظارات متربیان از مربیان تأثیر بگذارد. مربیان باید توانایی انطباق با این تغییرات را داشته باشند و به نیازهای فرهنگی متربیان پاسخ دهند. تغییرات در نظام آموزشی و رویکردهای جدید در تدریس و یادگیری نیز می‌تواند نقش مربیان را تغییر دهد. مربیان باید به‌طور مداوم مهارت‌های خود را به‌روز کنند و به روش‌های نوین آموزشی آشنا شوند. (ارجمند و همکاران، ۱۴۰۲: ۴۶)

۵-۵: پیامدهای تغییر نقش الگویی مربیان

در این بخش از پژوهش به بررسی پیامدهای تغییر نقش الگویی مربیان خواهیم پرداخت.

۵-۵-۱: تقویت ایمان و تقوای مربیان

تغییر نقش الگویی مربیان در تربیت دینی می‌تواند باعث کاهش تأثیر تربیتی و گسست عاطفی با متربیان شود. برای جلوگیری از این آسیب، تقویت ایمان و تقوای مربیان ضروری است؛ زیرا الگو بودن در تربیت دینی به باور درونی و رفتار صادقانه بستگی دارد. مردم عملکرد مربیان را می‌سنجند و کردار آنان بیش از گفتارشان مؤثر است. هماهنگی گفتار و رفتار، اثرگذاری تربیتی را افزایش می‌دهد، همان‌گونه که معصومان (ع) بر عملکرد عملی تأکید داشتند. بنابراین، باید زمینه تقویت معنوی مربیان از طریق برنامه‌هایی مانند دوره‌های اخلاقی و تربیتی فراهم شود (مطهری، ۱۴۰۲: ۱۰۰).

۵-۵-۲: آموزش مهارت‌های تربیتی و روش‌های نوین آموزشی

تغییر نقش الگویی مربیان در تربیت دینی مدارس ابتدایی، موجب کاهش اثربخشی آموزش و انگیزه یادگیری می‌شود. برای مقابله با این چالش، آموزش مهارت‌های تربیتی و بهره‌گیری از روش‌های نوین آموزشی به مربیان ضروری است. این مهارت‌ها شامل درک نیازهای متربیان، استفاده از فناوری‌های نوین، و روش‌های تدریس متنوع است. مطالعات، تأثیر مثبت فناوری و الگوهای نوین تدریس را در افزایش مشارکت و یادگیری دینی تأیید می‌کنند (کارگرخوش و همکاران، ۱۴۰۲: ۵۴). برگزاری دوره‌های آموزشی و بهره‌گیری از روش‌هایی چون تعامل، داستان‌گویی و فناوری نیز توصیه شده است (داوودی، ۱۳۹۰: ۱۱).

۵-۵-۳: توجه به نیازهای متربیان

مربیان باید با شناخت دقیق نیازهای روان‌شناختی و اجتماعی متربیان، شیوه‌های تربیتی را تطبیق دهند. برای این کار، تعامل مستمر با متربیان و شناخت دغدغه‌های آن‌ها ضروری است. (خاکی قراملکی، ۲۰۱۵: ۸۰)

۵-۵-۴: کاهش اعتماد به مربیان

متربیان در صورت مشاهده رفتارهای ناسازگار در مربیان، اعتماد خود را از دست می‌دهند. کاهش اعتماد به مربیان به عنوان یکی از پیامدهای تغییر نقش الگویی می‌تواند ناشی از عدم تطابق مربیان با نیازهای متربیان، تغییرات ناگهانی در رفتار مربی و تأثیرات اجتماعی و فرهنگی باشد. عدم انطباق رفتار مربیان با آموزه‌های دینی، موجب بی‌اعتمادی متربیان نسبت به آنان می‌شود. وقتی میان گفتار و کردار مربی فاصله ایجاد شود، مرتبی به تدریج دچار تزلزل در باورها شده و نسبت به صداقت و درستی گفتار مربی مشکوک می‌شود. در چنین شرایطی، نفوذ کلام و تأثیرگذاری

مربی به شدت کاهش یافته و فرآیند تربیت دینی با چالش مواجه می‌گردد. برای حفظ اعتماد متربیان، ضروری است که مربیان قبل از دعوت زبانی، در عمل، الگو و نمونه‌ای روشن از آموزه‌های دینی باشند (مطهری، ۱۴۰۲: ۷۲). این عوامل می‌توانند باعث احساس عدم اطمینان و سردرگمی در دانش‌آموزان شوند و در نتیجه اعتماد آن‌ها به مربی کاهش یابد.

۵-۵-۵: افزایش گرایش به الگوهای جایگزین

وقتی نقش الگویی مربیان دینی تضعیف شود، متربیان برای جبران خلأ الگوگیری، به سمت الگوهای جایگزین جذب می‌شوند. این الگوها لزوماً مبتنی بر ارزش‌های دینی نیستند و ممکن است ویژگی‌هایی متضاد با آموزه‌های اسلامی داشته باشند. در نتیجه، الگوهای سطحی، شهرت‌محور و گاه انحرافی در ذهن متربیان جایگزین الگوهای اصیل می‌شود. این مسئله به تدریج موجب سستی باورهای دینی و تغییر سبک زندگی آنان می‌گردد (مطهری، ۱۴۰۳: ۷۵). در صورتی که مربیان دینی نتوانند الگوی عملی مناسبی برای متربیان ارائه دهند، زمینه برای جذب متربیان به الگوهای غیردینی و ناهنجار فراهم می‌شود. ضعف در ارائه الگوهای صحیح، متربیان را به سوی شخصیت‌های سطحی، رسانه‌ای و حتی ضدفرهنگی سوق می‌دهد. این گرایش تدریجی به الگوهای جایگزین، موجب آسیب به باورهای دینی و ارزش‌های اخلاقی متربیان می‌شود (قرائتی، ۱۳۹۵: ۹۸). این الگوها می‌توانند شامل دوستان، رسانه‌ها یا شخصیت‌های عمومی باشند. این تغییر گرایش می‌تواند منجر به کاهش تأثیر مربی بر متربیان و ایجاد الگوهای رفتاری نامناسب شود.

۵-۵-۶: ضعف در دینداری متربیان

کمرنگ شدن نقش الگویی مربیان، موجب تضعیف دینداری در متربیان می‌شود. در چنین شرایطی، متربیان به دلیل مشاهده رفتارهای دوگانه و عدم صداقت مربیان، انگیزه‌ای برای پایبندی به اصول و ارزش‌های دینی نمی‌یابند. این امر به مرور زمان باعث می‌شود دینداری متربیان به سطحی ظاهری و فاقد عمق درونی تبدیل شود و تعهد عملی آنان نسبت به دستورات دینی کاهش یابد (ظہیری، ۱۳۸۳: ۸۵). نقص در نقش الگویی مربیان سبب می‌شود که متربیان در دریافت آموزه‌های دینی دچار تردید شوند و دین در نظر آنان از جایگاه اصیل خود فاصله بگیرد. این ضعف اعتماد به الگوهای دینی، به مرور، دینداری را در سطح باور و رفتار متربیان تضعیف می‌کند و زمینه‌ی گرایش به اندیشه‌ها و رفتارهای غیر دینی را فراهم می‌سازد (مصباح یزدی، ۱۳۸۲: ۱۲۱).

۶: راهکارهای بهبود نقش الگویی مربیان در تربیت دینی

برای بازسازی نقش الگویی مربیان و جلوگیری از نارسایی در تربیت دینی متربیان، اتخاذ مجموعه‌ای از اقدامات اساسی و پیوسته ضروری است.

۶-۱: خودسازی معنوی و اخلاقی مربیان

مهم‌ترین گام در ایفای نقش الگویی، تربیت درونی خود مربی است. مربی‌ای که خود در مسیر تهذیب نفس، عمل به دستورات دینی، رعایت اخلاق اسلامی و تقوای الهی حرکت نمی‌کند، نمی‌تواند الگوی موفق برای دیگران باشد. خودسازی مستمر، مراقبه‌ی دائمی، محاسبه‌ی نفس، و تقویت روحیه‌ی بندگی، مربی را در جایگاه الگویی حقیقی قرار می‌دهد (مصباح یزدی، ۱۳۸۲: ۲۹۲). بی‌تردید، تأثیر رفتار عملی مربی بر ذهن و جان متربیان بسیار بیشتر از سخنان و توصیه‌های نظری او خواهد بود.

۶-۲: تعمیق باورهای دینی در مربیان

یکی از علل تغییر منفی نقش الگویی مربیان، ضعف باورهای دینی در آنان است. مربیانی که خود به طور کامل به اصول دین و ارزش‌های معنوی باور ندارند، نمی‌توانند انتقال‌دهنده‌ی موفق باشند. لازم است برنامه‌هایی برای ارتقای سطح معرفتی، اعتقادی و معنوی مربیان تدوین شود تا آنان با فهم عمیق دین، نقش الهام‌بخش خود را حفظ کنند (ظهیری، ۱۳۸۲: ۱۰۵). باور قوی، به طور طبیعی در رفتار مربی ظاهر می‌شود و تأثیر الگویی او را چند برابر می‌کند.

۶-۳: هماهنگی کامل بین گفتار و رفتار

یکی از اساسی‌ترین شروط الگویی موفق بودن، انسجام و صداقت درونی است. هر گونه تناقض بین سخن و عمل مربیان، اعتماد متربیان را مخدوش می‌کند و تأثیر تربیتی را از بین می‌برد. مربیان باید در کوچک‌ترین رفتارها، مصداق عملی آموزه‌هایی باشند که تعلیم می‌دهند. برای نمونه، مربی‌ای که به راستی و امانت توصیه می‌کند، باید خود در رفتارهای مالی و اجتماعی، نمونه‌ی صداقت و امانت باشد (مطهری، ۱۴۰۳: ۸۳). این انسجام رفتار و گفتار، اثرگذاری تربیتی را تضمین می‌کند.

۶-۴: ایجاد رابطه‌ی عاطفی صحیح با متربیان

رابطه‌ی عاطفی سالم و محبت‌آمیز، زمینه‌ی پذیرش الگوگیری را فراهم می‌سازد. اگر مربیان تنها به نصیحت و دستور اکتفا کنند، بدون برقراری پیوند قلبی با متربیان، نقش تربیتی آنان کم‌رنگ خواهد شد. مهربانی، توجه به نیازهای عاطفی، احترام به شخصیت متربیان و مشارکت فعال در دغدغه‌های آنان، از اصولی است که به تعمیق ارتباط و الگوسازی موفق منجر می‌شود (مصباح یزدی، ۱۳۸۲: ۲۹۴).

۶-۵: ارائه الگوی عملی در تمامی ابعاد زندگی

تربیت دینی صرفاً محدود به نماز، روزه و امور عبادی نیست؛ بلکه باید دین را در تمام شئون زندگی اجتماعی، اقتصادی، خانوادگی و فردی جاری ساخت. مربی باید در برخورد با مسائل مختلف زندگی، رفتاری دین‌مدارانه داشته باشد تا متربی در مواجهه با واقعیت‌های زندگی، دین را زنده، کاربردی و الهام‌بخش بباید (ظهیری، ۱۳۸۳: ۹۹). الگودهی گسترده در ابعاد مختلف، تربیت دینی را از سطح گفتار فراتر برده و به عمق وجود متربی نفوذ می‌دهد.

۶-۶: بازنگری در نظام آموزشی و تربیتی مربیان

یکی از اقدامات بنیادین، بازنگری در فرآیند آموزش و تربیت مربیان است. باید در مراکز تربیت مربی، بر مهارت‌های عملی، خودسازی اخلاقی، تجربه‌های عینی و کارگاه‌های تربیتی تأکید شود. مربیانی که از ابتدا به عنوان الگوهای زنده‌ی دینداری تربیت شده‌اند، در ایفای نقش الگویی موفق‌تر خواهند بود (مصباح یزدی، ۱۳۸۲: ۲۰۶). با توجه به اهمیت بنیادین نقش الگویی مربیان در فرآیند تربیت دینی، تغییر یا تضعیف این نقش، پیامدهای جبران‌ناپذیری بر متربیان بر جای می‌گذارد. اعتماد، پذیرش و الگوگیری متربیان ارتباطی مستقیم با شخصیت، رفتار و دینداری مربیان دارد. بنابراین، لازم است مربیان پیش از هر چیز، به تهذیب نفس، تعمیق باورهای دینی، صداقت در رفتار، ایجاد رابطه‌ی عاطفی مؤثر و الگودهی جامع در تمام ابعاد زندگی اهتمام ورزند. همچنین بازنگری در شیوه‌های تربیت مربی و فراهم‌سازی بسترهای رشد معنوی و اخلاقی آنان امری ضروری است. تنها در سایه‌ی مربیان الگو و شایسته است که می‌توان امیدوار بود نسل آینده، دیندار، مسئولیت‌پذیر و پایبند به ارزش‌های اسلامی تربیت گردد. از این رو، بازسازی نقش الگویی مربیان، نه یک راهکار فرعی، بلکه اصلی‌ترین راه نجات از بحران‌های تربیتی معاصر به شمار می‌رود. (مطهری، ۱۴۰۳: ۸۵۲)

۷: مبانی و اهمیت نقش الگویی مربیان در تربیت دینی

نقش الگویی به معنای تأثیرگذاری عملی یک فرد بر دیگران از طریق رفتار، گفتار و نگرش‌های او است. در تربیت دینی، مربیان نه تنها انتقال دهنده مفاهیم دینی هستند، بلکه با شیوه زندگی خود، الگوی عملی برای متریبان محسوب می‌شوند. در حقیقت، تربیت دینی تنها از طریق آموزش مستقیم تحقق نمی‌یابد، بلکه بیشتر از طریق مشاهده و اقتدا به الگوهای زنده صورت می‌گیرد (مطهری، ۱۴۰۲: ۶۵).

۷-۱: مبانی نظری نقش الگویی مربیان در تربیت دینی

نقش الگویی در تربیت دینی از مهم‌ترین اصول تربیتی در آموزه‌های دینی و روان‌شناسی تربیت به شمار می‌آید. الگودهی صحیح، ابزاری مؤثر برای انتقال مفاهیم دینی از سطح شناخت به مرحله‌ی عمل و تثبیت درونی ارزش‌هاست. مبانی و اهمیت این نقش را می‌توان در چند محور اصلی تحلیل کرد:

۷-۱-۱: تأکید قرآن و سیره‌ی معصومان بر الگوگیری از افراد برتر

قرآن کریم به صراحت، پیامبر اکرم (ص) را به عنوان الگوی کامل معرفی می‌کند: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» (احزاب، ۲۱). این آیه نشان می‌دهد که در تربیت دینی، ارائه‌ی نمونه‌ی عینی از ارزش‌های الهی امری ضروری است. روایات متعددی نیز بر اهمیت نقش الگویی در تربیت تأکید دارند. از جمله روایت مشهور امام صادق (علیه السلام) که می‌فرماید: «كونوا دُعَاةً لِلنَّاسِ بِغَيْرِ اَلْسِنَتِكُمْ...» یعنی باغیر از زبان‌تان (با رفتار) دعوت کننده مردم باشید. باید مردم از شما پرهیزگاری، تلاش خستگی ناپذیر و نماز و خوبی ببینند که این دعوت کردن است. (کلینی، ۱۳۹۱: ۷۸). مربی در نقش الگویی خود، باید تصویر عینی از فضایل دینی را در عمل به نمایش بگذارد تا متریبان در فرایند تربیت بتوانند از او تبعیت کنند (مطهری، ۱۴۰۲: ۶۰).

۷-۱-۲: مبانی روان‌شناختی الگوگیری

مطالعات روان‌شناسی یادگیری نشان داده است که انسان‌ها به‌ویژه در سنین رشد، بیش از آنکه از طریق آموزش‌های مستقیم تغییر کنند، از طریق مشاهده‌ی رفتارهای افراد مورد پذیرش، الگو می‌گیرند. به اعتقاد بندورا، یادگیری اجتماعی مبتنی بر مشاهده و تقلید از الگوهای رفتاری است (بندورا، ۱۹۷۷: ۲۲). بنابراین، مربی‌ای که رفتار دینی صحیحی از خود نشان دهد، به‌طور طبیعی بدون نیاز به تعلیمات مستقیم، زمینه‌ی نهادینه‌سازی ارزش‌های دینی در متریبان را فراهم می‌کند.

۷-۱-۳: اصالت تأثیر رفتار بر گفتار در تربیت دینی

یکی از اصول بنیادی در تربیت دینی آن است که «عمل» بر «کلام» مقدم است. امام علی علیه السلام می‌فرماید: (هر که خود را پیشوای مردم خواهد باید که ادب کردن دیگران به کردار باشد نه به گفتار). این گفتار گهربار به سه نکته شایان توجه اشاره می‌کند نخست می‌فرماید: کسی که خود را در مقام پیشوایی و امامت بر مردم قرار می‌دهد باید پیش از آنکه به تعلیم دیگران می‌پردازد به تعلیم خویش بپردازد (نهج البلاغه، ۷۳). بنابراین متریبان به سخن مربیانی که خود عامل به دستورات الهی نیستند، توجهی ندارند. این جایگاه، رفتار عملی را در تربیت بسیار برجسته می‌سازد. بر همین مبنا، اگر مربی به عنوان الگو نقش مؤثری نداشته باشد، دچار ناتوانی در تربیت دینی خواهد شد. (ظهیری، ۱۳۸۳: ۸۵).

۷-۱-۴: اهمیت اعتماد متربی به مربی

یکی از مبانی اساسی در تربیت دینی، وجود اعتماد عمیق بین متربی و مربی است. اعتماد متربی به مربی، در صورتی شکل می‌گیرد که مربی شخصیتی اصیل، صادق و عامل به ارزش‌ها باشد. در غیر این صورت، بی‌اعتمادی به مربی، فرآیند تربیت را مختل کرده و متربی یا دچار بحران معنوی می‌شود یا به الگوهای جایگزین خارج از چهارچوب دینی روی می‌آورد (مصباح یزدی، ۱۳۸۲: ۲۸۸). بنابراین، نقش الگویی مربی محور اصلی در ایجاد اعتماد و استمرار تربیت دینی است.

۷-۱-۵: پیشگیری از بحران‌های هویتی در متربیان

در عصری که متربیان به واسطه‌ی فضای مجازی و جریان‌های فکری متنوع، در معرض بحران‌های هویتی قرار دارند، حضور یک الگوی روشن و الهام‌بخش بیش از هر زمان دیگر اهمیت یافته است. مربیان اگر نتوانند در مقام الگو ظاهر شوند، متربیان جذب الگوهای ناسالم و مغایر با ارزش‌های دینی خواهند شد. لذا الگودهی صحیح، نه تنها بخشی از تربیت دینی است، بلکه نقش تعیین‌کننده‌ای در حفظ هویت دینی متربیان ایفا می‌کند (ظہیری، ۱۳۸۳: ۹۶).

۷-۲: اهمیت نقش الگویی مربیان در تربیت دینی

در این بخش از پژوهش به بررسی اهمیت نقش الگویی مربیان در تربیت دینی خواهیم پرداخت.

۷-۲-۱: تأثیرگذاری پایدار بر متربیان

نقش الگویی مربیان در تربیت دینی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر شخصیت دینی متربیان است. زمانی که مربیان، ارزش‌ها و باورهای دینی را نه فقط در گفتار، بلکه در رفتارهای روزمره خود نیز به‌طور عملی نمایش می‌دهند، الگوی عینی و زنده‌ای برای متربیان فراهم می‌شود. این شیوه، موجب درونی شدن تدریجی ارزش‌های دینی در رفتار و نگرش متربیان شده و اثر تربیتی پایداری بر آنان می‌گذارد. تحقیقات نشان می‌دهد که الگوبرداری متربیان از رفتارهای واقعی و مستمر مربیان، تأثیر بیشتری نسبت به آموزش‌های صرف نظری دارد. همچنین، تأکید شده است که ثبات و صداقت مربی در عمل به ارزش‌های دینی، اعتماد متربیان را جلب کرده و موجب پایداری ارزش‌های پذیرفته شده در شخصیت آنان می‌شود. (مشایخی راد، ۱۳۸۸: ۱۹)

۷-۲-۲: افزایش پذیرش و مقبولیت آموزه‌های دینی

نقش الگویی مربیان در تربیت دینی، تأثیر بسزایی در افزایش پذیرش و مقبولیت آموزه‌های دینی در میان متربیان دارد. وقتی مربیان اصول و ارزش‌های دینی را در رفتار و گفتار خویش به شکلی عملی و صادقانه نمایش می‌دهند، این رفتارها به‌عنوان الگوهای عینی در ذهن متربیان نقش بسته و پذیرش آموزه‌های دینی را در آنان تسهیل می‌کند. ویژگی‌هایی مانند صداقت، ثبات در رفتار، و ارتباط عاطفی مثبت مربیان با متربیان، نقش مهمی در ایجاد اعتماد و مقبولیت دینی ایفا می‌کند. علاوه بر این، ثبات شخصیت مربی در عمل به ارزش‌های دینی و رفتار اخلاقی مداوم، موجب درونی‌سازی آموزه‌های دینی در متربیان و شکل‌گیری تدریجی هویت دینی آنان می‌شود. اگر مربیان خودشان به آنچه تعلیم می‌دهند، عمل کنند، متربیان با علاقه بیشتری آن را می‌پذیرند. برای مثال، مربی‌ای که به وقت نماز، خود به نماز می‌ایستد و در رفتار روزمره‌اش تقوا و عدالت را رعایت می‌کند، تأثیر بیشتری در تشویق دانش‌آموزان به نمازخوانی دارد تا مربی‌ای که فقط درباره اهمیت نماز سخن می‌گوید اما در عمل به آن پایبند نیست (مشایخی راد، ۱۳۸۸: ۹).

۷-۲-۳: کاهش شکاف نسلی و تربیتی

شکاف نسلی میان مربیان و متربیان یکی از مهم‌ترین چالش‌های اجتماعی و فرهنگی در تربیت دینی است که می‌تواند بر نقش الگویی مربیان تأثیر بگذارد. این شکاف زمانی ایجاد می‌شود که تفاوت‌های فرهنگی، فکری و تجربی میان نسل‌های مختلف باعث شود که مربیان نتوانند به‌طور مؤثر با متربیان ارتباط برقرار کنند. (مطهری، ۱۴۰۳: ۹۹) اشاره می‌کند که این شکاف نسلی می‌تواند موجب کاهش تأثیرگذاری مربیان بر متربیان شود، زیرا نسل جدید ممکن است به آموزه‌های دینی و اخلاقی مربیان که متعلق به نسل‌های پیشین هستند، علاقه‌مند نباشد. در چنین شرایطی، مربیان باید تلاش کنند تا ضمن حفظ اصول دینی، با درک تغییرات فرهنگی و نیازهای متربیان، ارتباطی مؤثر برقرار کنند و روش‌های جدیدی برای انتقال آموزه‌ها پیدا کنند.

۷-۲-۴: پیشگیری از نفاق و دوگانگی در تربیت

نفاق و دوگانگی در تربیت دینی زمانی به وجود می‌آید که بین گفتار و رفتار مربی تناقض وجود داشته باشد. این تناقض می‌تواند موجب سردرگمی متربیان و کاهش اعتماد آنان به آموزه‌های دینی شود. مربیانی که در عمل و گفتار خود، اصول و ارزش‌های دینی را به‌طور صادقانه به نمایش می‌گذارند، می‌توانند نقش مهمی در پیشگیری از نفاق و دوگانگی در میان متربیان ایفا کنند. مطالعات نشان می‌دهند که ویژگی‌هایی مانند صداقت، ثبات در رفتار و ارتباط عاطفی مثبت مربیان با متربیان، موجب افزایش اعتماد و مقبولیت آموزه‌های دینی می‌شود همچنین، ثبات و صداقت مربی در عمل به ارزش‌های دینی، موجب جلب اعتماد متربیان و درونی‌سازی آموزه‌های دینی در آنان می‌شود. (مشایخی راد، ۱۳۸۸: ۷۴). اگر مربیان فقط به گفتار بسنده کنند و رفتارشان با آموزه‌های دینی مطابقت نداشته باشد، این امر باعث ایجاد نوعی نفاق و دوگانگی در تربیت می‌شود. متربیان در چنین شرایطی، دین را به‌عنوان امری صرفاً تشریفاتی و غیرواقعی در نظر می‌گیرند که تنها در سطح کلام باقی می‌ماند و تأثیری در زندگی واقعی ندارد. برای جلوگیری از این مسئله، مربیان باید خودشان الگوی عملی از یک زندگی دینی سالم باشند.

۸: نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که نقش الگویی مربیان، یکی از اساسی‌ترین ارکان در تحقق تربیت دینی متربیان است. تربیت دینی تنها با آموزش مستقیم محقق نمی‌شود، بلکه نیازمند حضور مربیانی است که خود مجسمه‌ای از ایمان، اخلاق و دیانت باشند. مربی الگویی کسی است که با صداقت، تعهد دینی، انسجام شخصیت، تقوای عملی و آگاهی از نیازهای متربیان، تأثیر عمیق‌تری از هر ابزار آموزشی در روح و جان متربی می‌گذارد. در جامعه کنونی که الگوهای ناسازگار با دین از طریق رسانه‌ها و فضای مجازی در دسترس نسل جدید قرار گرفته‌اند، ضعف در شخصیت دینی و ناهماهنگی گفتار و رفتار برخی از مربیان، باعث کاهش اثرگذاری آنان و بروز نارسایی‌هایی در تربیت دینی شده است. این نارسایی‌ها شامل کاهش انگیزه‌های معنوی، سطحی‌نگری دینی، دوگانگی شخصیت و بحران هویت دینی در میان متربیان است. بنابراین، بازسازی نقش الگویی مربیان ضرورتی انکارناپذیر است. این مهم باید با تقویت بعد معنوی و اخلاقی مربیان، آموزش مهارت‌های نوین تربیتی، بازنگری در محتوای آموزشی، تقویت ارتباط بین خانواده، مدرسه و رسانه، و احیای منزلت اجتماعی مربیان دنبال شود. تأکید این تحقیق بر مبانی دینی، به‌ویژه سیره پیامبر اکرم (ص) و اهل‌بیت (ع)، نشان می‌دهد که الگوسازی تربیتی، برترین و ماندگارترین روش در تربیت دینی است. که نشان‌دهنده جایگاه اخلاق و الگو بودن در تربیت است. این پژوهش با شناسایی عوامل تضعیف و تغییر نقش الگویی و ارائه راهکارهای کاربردی، می‌کوشد زمینه‌ای برای بازتعریف و تقویت این نقش فراهم آورد تا نظام تعلیم و تربیت دینی بتواند نسلی باهویت، مقاوم و دیندار تربیت کند. زیرا هیچ شیوه‌ای مانند الگو بودن بر جان متربی اثرگذار نیست، و مربی متعهد، ستون اصلی در بنای هویت دینی نسل آینده است. به‌بیان دیگر، تربیت دینی زمانی مؤثر و ماندگار خواهد بود که متربی نه‌فقط مفاهیم دینی را بداند، بلکه آن‌ها را در رفتار و زندگی روزمره مربی خود ببیند، لمس کند و با تمام وجود

بپذیرد. این چنین است که مربی به اسوهی حسنه تبدیل شده و مسیر هدایت نسل آینده را هموار می‌سازد؛ مسیری که نهایت آن، تعالی فردی، اخلاقی و اجتماعی جامعه خواهد بود.

منابع

- ❖ قرآن کریم
- ❖ نهج البلاغه
- ❖ الصحيفة السجادية
- ۱) ارجمند، رضوان و همکاران (۱۳۹۵). «نقش رسانه در تربیت دینی پویا دانش‌آموزان». سومین کنفرانس ملی روانشناسی و علوم تربیتی.
- ۲) اصغری‌پور و همکاران (۱۳۸۷). *مشاوره با دانش‌آموزان در مدارس*. تهران: انتشارات وراي دانش.
- ۳) موسوی خمینی، روح الله (۱۳۷۱). *صحیفه نور* (جلد ۲۲). تهران: دار نشر اسراء.
- ۴) امام‌زمانی، فریبا و فولادیان، احمد (۱۳۹۱). «تاثیر شیوه‌های جامعه‌پذیری دینی در خانواده بر دینداری نوجوانان». مرجع فراگیر مجلات علمی و تخصصی ایرانی.
- ۵) باقرنژاد، مرجان (۱۴۰۳). «نقش الگویی معلم در تربیت دینی مدارس». ششمین کنفرانس ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روانشناسی و مشاوره از دیدگاه معلمان.
- ۶) بندورا، آلبرت (۱۳۸۵). *نظریه یادگیری اجتماعی* (ترجمه یوسف کریمی). تهران: انتشارات ارسباران.
- ۷) جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۷). *شریعت در آیین معرفت*. قم: مرکز نشر اسراء.
- ۸) جهاندار ملک‌آبادی، مژگان (۱۴۰۳). «ایفای نقش الگویی معلم زمینه‌ساز تغییر و تحول». ششمین همایش ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روانشناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم.
- ۹) داوودی، محمد (۱۳۹۰). *نقش معلم در تربیت دینی*. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- ۱۰) راواک، امیر (۱۴۰۰). «بررسی نقش الگویی مربیان در اثربخشی تربیت دینی». پرتال جامع علوم انسانی.
- ۱۱) رحمانی گورجی، محمد و شیخ شعاعی، عباس (۱۳۹۸). «نقش مربی در تربیت بر اساس مبانی ملاصدرا». پرتال جامع علوم انسانی.
- ۱۲) رحیمیان، علیرضا (۱۴۰۱). *تربیت دینی و انتخاب‌گری: جایگاه هدایت مربی در انتخاب‌های صحیح متربیان*. تهران: نشر خسرو خوبان.
- ۱۳) رضایی، اکبر و همکاران (۱۴۰۱). *روانشناسی تربیتی*. تهران: انتشارات پیام نور.
- ۱۴) زوار، مجید و همکاران (۱۴۰۲). «بررسی عوامل تاثیرگذار بر الگوهای عملکردی و رفتاری دانش‌آموزان». اولین کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی.
- ۱۵) شرفی، محمدرضا و همکاران (۱۴۰۱). «بررسی و تبیین مبانی، اهداف و اصول رویکرد معنوی به تربیت دینی از منظر علامه طباطبائی». پرتال جامع علوم اسلامی.
- ۱۶) شریعتمداری، علی (۱۳۸۶). *اصول و فلسفه تعلیم و تربیت*. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- ۱۷) صدر، سید موسی (۱۳۸۸). «نقش مربی در تربیت». پرتال جامع علوم انسانی.
- ۱۸) قائمی‌مقدم، محمدرضا (۱۳۸۲). *روش الگویی در تربیت اسلامی*. تهران: پرتال جامع علوم انسانی.

- ۱۹) قرائتی، محسن (۱۳۹۵). *تفسیر قرآن کریم*. قم: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
- ۲۰) قربانی، ابوالفضل و همکاران (۱۴۰۲). «*بررسی رابطه فضای مجازی و تربیت دینی در دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه*». سومین همایش ملی روان‌شناسی بالینی کودک و نوجوان.
- ۲۱) قلی‌پور، معصومه (۱۴۰۳). «*نقش اعتقادات مربی در تربیت متربیان*». اولین کنفرانس بین‌المللی انقلاب علوم انسانی اسلامی.
- ۲۲) کارگرخوش، سهر و همکاران (۱۴۰۲). «*رأیه الگوی بازی‌وارسازی تربیت دینی در دوره ابتدایی*». تهران: چاپ سوم.
- ۲۳) کریمی، عبدالعظیم (۱۳۷۴). «*گفتارهایی پیرامون اثرات پنهان تربیت آسیب‌زا*». تهران: چاپ سوم.
- ۲۴) کریمی، عبدالعظیم (۱۳۹۰). «*نکته‌های روان‌شناختی در تربیت دینی فرزندان*». در نماز و مدرسه (جلد اول، چاپ هفتم). تهران: ستاد اقامه نماز.
- ۲۵) کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۹۱). *الکافی* (جلد ۲، ترجمه حسین استادولی). قم: دارالثقلین.
- ۲۶) محمود صالحی، شهین و همکاران (۱۴۰۳). «*بررسی نقش مدرسه در پرورش تربیت دینی جوانان از منظر قرآن و حدیث*». پرتال جامع علوم انسانی.
- ۲۷) مدنی، آزاده (۱۳۸۶). «*آسیب‌شناسی تربیت دینی*». پرتال جامع علوم انسانی (کتاب نقد شماره ۴۲).
- ۲۸) مرادی، اسدالله (۱۳۸۳). *آسیب‌شناسی تربیت دینی* (جلد دوم). تهران: گفت‌وگو با استادان حوزه و دانشگاه.
- ۲۹) مرزوقی، رحمت‌اله (۱۳۹۷). «*مبانی و اصول تعلیم و تربیت اسلامی با نگاهی به تحولات دوران معاصر*». تهران: انتشارات آوای نور.
- ۳۰) مشایخی‌راد، شهاب‌الدین (۱۳۸۸). «*اندیشه‌های تربیتی استاد شهید مرتضی مطهری*». قم: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.
- ۳۱) مصباح یزدی، محمدتقی (۱۴۰۱). «*فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی* (چاپ پنجم). تهران: انتشارات مدرسه.
- ۳۲) مطهری، مرتضی (۱۴۰۳). «*تعلیم و تربیت در اسلام*». تهران: انتشارات صدرا.
- ۳۳) مطهری، مرتضی (۱۴۰۲). «*فطرت و تربیت*». تهران: انتشارات صدرا.
- ۳۴) وخشوری، کبری (۱۴۰۰). «*نقش مدرسه و معلمان در تربیت دینی دانش‌آموزان*». تهران: چاپ سوم.
- ۳۵) حر عاملی (۱۳۹۱). «*وسائل‌الشیعه* (جلد ۵)». قم: انتشارات دارالتحقیث.
- ۳۶) ابن‌شعبه حرانی (۱۳۸۰). «*تحف‌العقول* (ترجمه بهراد جعفری)». تهران: دارالکتاب الاسلامیه.